

Asia: VN/963/2018

Luonnonsuojelualueiden perustaminen Länsi-Lappiin, uusi lausuntopyyntö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnonsuojelualueiden perustaminen Länsi-Lappiin

Yleistä

Ympäristöministeriö on pyytänyt Suomen ympäristökeskukselta (Syke) lausuntoa asetusluonnoksista, jotka koskevat valtion maille perustettavia luonnonsuojelualueita pääasiassa Länsi-Lapin ja eräille Itä-Lapin alueille. Asetusluonnokset ovat olleet aiemmin lausunnolla vuonna 2019. Lausuntoja pyydetään nyt uudelleen, koska asetukset annetaan uuden 1.6.2023 voimaantulevan luonnonsuojelulain nojalla ja edellisestä lausuntokierroksesta on kulunut huomattavan pitkä aika. Syke antoi lausunnon vuonna 2019 (SYKE-2019-J-63).

Valtioneuvoston asetuksella on tarkoitus perustaa 75 luonnonsuojelualuetta yhteispinta-alaltaan noin 72 000 hehtaaria. Enintään 100 hehtaarin suuruiset alueet, 70 aluetta yhteispinta-alaltaan noin 2 000 hehtaaria, perustettaisiin ympäristöministeriön asetuksella.

Ympäristöministeriön valmistelemista asetusluonnoksista ja niitä taustoittavista esittelymuistioiden luonnoksista saa yleiskuvan alueiden suojeluarvoista, suunnitelluista rauhoitusmääräyksistä sekä hoidon ja käytön tavoitteista. Asetusten mukainen luonnonsuojelualueiden perustaminen valtakunnallisiin suojeluohjelmiin kuuluville alueille, METSO-toimintaohjelman puitteissa valtiolle hankituille kohteille, Natura 2000 -verkostoon kuuluville alueille sekä muille valtionmaiden suojeltavaksi varatuille alueille on keskeinen ja välttämätön toimenpide näiden alueiden suojeltavien luonnonarvojen turvaamiseksi. Suojeltavat alueet ovat tärkeitä useiden lajien ja luontotyyppien (etenkin lehdot, vanhat metsät, suot, pienvedet, joet, eteläinen tunturiluonto) suojelun kannalta, mutta suojelu edistää myös ihmisiä hyödyttävien ekosysteemipalvelujen ylläpitoa niin alueiden

sisällä kuin niiden lähiympäristössä (esim. soiden ja suometsien hiilivarastot, virkistyskäyttö ja terveysvaikutukset, marjat, sienet ja muut keräilytuotteet, liikunta- ja terveyshyödyt).

Suojelualueeksi perustaminen selkeyttää näiden alueiden hallinnollista asemaa, mahdollistaa niiden hoidon ja käytön suunnittelun ja turvaa näin kohteiden suojeluarvojen säilymisen ja kehittymisen. Alueet huomioidaan jatkossa yksiselitteisesti suojelualueiden tilastoinnissa osana lakisääteisesti turvattuja alueita ja ne otetaan osaksi Suomen ratifioimia kansainvälisiä suojelutavoitteita.

Suojelualueverkoston täydentyessä olisi tärkeää pystyä helposti vertaamaan perustettavia alueita tiedossa oleviin luontoarvoiltaan merkittäviin kohteisiin ja myös jo suojeltuihin alueisiin. Syke ehdottikin aikaisemmassa lausunnossaan, että lausunnon kohteena olevien alueiden rajaukset jaettaisiin lausuntomateriaalien ohessa myös paikkatietoaineistona, ei vain pdf-karttoina.

Ympäristöministeriön asetusluonnoksen 1§ puhutaan vielä Lapin-läänistä.

Valtioneuvoston asetuksen taustamuistiossa viitataan Natura 2000 -verkostoon liittyvien säädösten osalta vielä luonnonsuojelulain 10 lukuun, uudessa laissa Natura 2000-verkostosta säädetään luvussa 5. Luvussa 4 suojelualueilla olevien ojien ylläpitoa ja kunnostusta koskevassa perustelukappaleessa viitataan asetuksen 3§:n 2 momentin 3 kohtaan, kun pitäisi viitata 6 kohtaan.

Suojeltavat alueet ja niiden merkitys

Perustettavat suojelualueet ovat merkittäviä soiden, erityisesti aapasoiden ja lettojen, vanhojen metsien sekä lehtojen suojelun kannalta. Suojelualueilla on monipuolisesti pienialaisia, usein myös lajistollisesti arvokkaita luontotyyppejä kuten puroja, lähteitä, kallioita, lehtoja, tulvametsiä ja metsäluhtia. Myös eteläistä tunturiluontoa on edustettuna suojeltavilla alueilla. Huomattava osa alueista sijaitsee Lapin rehevimmillä alueilla – Lapin kolmiossa ja Keski-Lapin vihreäkivivyöhykkeellä. Alueet ovatkin lajistoltaan ja luontotyypeiltään poikkeuksellisen rikkaita ja monipuolisia, erityisesti vaateliaan letto- ja lehtolajiston osalta.

Ympäristöministeriön asetuksen 1§ Luonnonsuojelualueiden perustamistarkoitus 1. momentista puuttuvat lehdot, jotka ovat tyypillisiä näillä Lapin rehevimmillä alueilla, ja joita on lukuisilla perustettavilla suojelualueilla.

Ympäristöministeriön asetuksessa kohteita oli vuoden 2019 luonnoksessa 71, nyt 70. Perustettavien suojelualueiden listalla vuonna 2019 ollut Kurkisuon luonnonsuojelualue (noin 15 ha) Keminmaan

kunnassa on poistettu. Perusteluja alueen poistolle ei ole esitetty taustamuistiossa. Vuoden 2019 asetusluonnoksessa alueiden kokonaispinta-ala oli 2 200 ha, nyt 2 000 ha.

Perustettavat suojelualueet ovat merkittäviä monille uhanalaisille ja taantuville metsä- ja suolintulajeille, kuten hömötiäiselle, kuukkelille, riekolle, valkoviklolle ja sinisuohaukalle. Alueet lisäävät suojelualueverkoston kytkeytyvyyttä ja helpottavat näin lajien populaatioiden siirtymistä pohjoiseen ilmaston muuttuessa.

Uusien suojelualueiden perustaminen parantaa merkittävästi suojelualueverkoston kattavuutta ja kytkeytyvyyttä Länsi-Lapissa. Esimerkiksi Muonion ja Kolarin kuntien alueille perustettavat suojelualueet vahvistavat Pallas-Yllästunturin kansallispuiston ekologisia yhteyksiä ja parantavat lajiston säilymismahdollisuuksia myös pidemmällä aikavälillä. Uusia suojelualueiden verkostoja muodostuu esimerkiksi Pellon seudulle ja Rovaniemen pohjoisosiin. Näiden verkostojen kohteet erottuivat arvokkaina myös vuonna 2018 Sykessä tehdyissä metsien monimuotoisuudelle arvokkaiden kohteiden sijaintianalyysissä, joten voidaan olettaa, että vahvistaessaan alueen monimuotoisuudelle merkittävien metsäisten elinympäristöjen verkostoa, ne tulevat samalla myös vahvistamaan muita metsiin kytköksissä olevia luontoarvoja, virkistysarvoja ja elinympäristöjen kytkeytyvyysarvoja. Koska näistä kohteista suurin osa sijaitsee erillään suurista, aiemmin suojelluista alueista, niiden suojelu tulee säilyttämään maisemassa metsäisten elinalueiden lajistolle arvokkaita elinalueita ja vahvistamaan Länsi-Lapin metsäelinympäristöjen verkostoa.

Länsi-Lapin suojelualueverkoston vahvistuminen tukee kytkeytyvyyttä ja lajien leviämisreittien turvaamista myös yli Suomen valtion rajojen.

Ilmastonmuutokseen sopeutumisen edistäminen on yksi uuden luonnonsuojelulain mukaisista tavoitteista (1§). Asetusten taustamuistioissa sopeutuminen ilmastonmuutoksen vaikutuksiin mainitaan yhtenä alueiden luonnonsuojelluksena perusteena. Yksittäisten kohteiden yhdistäminen laajemmiksi suojelualueiksi, mitä asetusluonnoksissa on edistetty, parantaa suojelualueiden puskurointikykyä muuttuvassa ilmastossa ja ympäröivän maankäytön muutospaineissa.

Suojelualueverkoston kehittämistarpeet

Syke nosti vuoden 2019 lausunnossaan esiin kalkki- ja serpentiinikallioiden lisäsuojelutarpeen. Lapin kolmion alueella, etenkin Tervolassa, Torniossa ja Rovaniemellä, on runsaasti suojelemattomia pieniä kalliokohteita, jotka edustavat uhanalaisia kalkkikallioluontotyyppisiä. Esiintymiä on sekä valtion- että yksityismailla. Myös Itä-Lapissa, esimerkiksi Sallassa on jäänyt suojelualueiden ulkopuolelle lajistollisesti erittäin merkittäviä kalkkikallioita.

Varsin lähellä nykyisiä suojelualue-ehdotuksia olisi ollut valtionmailla hyvin merkittäviä serpentiiniluontotyyppien esiintymiä, jotka jäävät nykyisten ehdotusten ulkopuolelle. Tällainen alue on esimerkiksi Kittilän Matala-Aittalompolo ehdotetun Taatsin seidan luonnonsuojelualueen länsipuolella sekä Rovaselän pohjoisosa (Kittilästä noin 17 km SW-W). Myös Sodankylässä on useita erittäin merkittäviä, suojelemattomia serpentiinialueita, mm. Vainiolaki (Sodankylästä noin 40 km NW-N).

Uuden luonnonsuojelulain suojeltujen luontotyyppien (64 §) listaan lisättiin muualla kuin tunturialueella sijaitsevat kalkkikalliot. Uutena suojelukeinona lakiin tulivat tiukasti suojellut luontotyypit (65 §), joihin kuuluvat muun muassa tunturialueen ulkopuolella sijaitsevat serpentiinikalliot. Kalkki- ja serpentiinikallioiden luontotyyppien suojelulle on nyt entistä vahvemmat perusteet ja niiden suojelua on tällä alueella jatkossa tarpeen täydentää.

Rauhoitussäännökset

Asetusluonnosten 3 §:ssä on lueteltu sallitut poikkeukset rauhoitussäännöksistä. Valtioneuvoston asetusluonnokseen on lisätty kolme uutta poikkeusta: metsätalouden talviteiden ja ajourien ylläpitoon kuudella suokohteella, kaivoksen laajentamiseen liittyvään ympäristövaikutusten tarkkailuun kahdella suojelualueella sekä sähkölinjan leventämiseen kahdella suojelualueella.

Syke kiinnitti vuoden 2019 lausunnossaan huomiota siihen, että asetus sallii suojelualueilla olevien ojien ylläpidon ja kunnostuksen suojelualueiden ulkopuolisten alueiden kuivatustarpeita varten. Sama poikkeama on edelleen mukana valtioneuvoston asetuksessa, mutta lievempänä. Vuoden 2019 asetusluonnoksessa suojelualueiden ulkopuolisen kuivatustarpeen piti olla välttämätön, uudessa asetusluonnoksessa tällaista edellytystä ei ole. Kun muut viisi poikkeamaa ovat identifioitu koskemaan vain tiettyjä, nimettyjä luonnonsuojelualueita, ojien ylläpitoa ja kunnostusta ei ole tarkennettu suojelualuekohtaisesti. Valtioneuvoston asetuksen vuoden 2023 taustamuistiossa, luvussa 7 todetaan, Syken lausuntoon viitaten, että asetukseen ei tältä osin esitetä muutoksia. Tätä päätöstä ei ole kuitenkaan perusteltu. Valtioneuvoston asetuksen 3§:n 2 momentin 6 kohtaan liittyen Syke toistaa vuoden 2019 lausunnossa olleen kantansa.

Valtioneuvoston asetuksen taustamuistiossa on todettu, että luonnonsuojelualueiden ympärillä olevien alueiden kuivatustarpeiden vuoksi saattaa olla tarpeen johtaa vesiä suojelualueille tai niiden kautta.

Suojelualueiden perustamisen tarkoituksen näkökulmasta lähtökohtana tulee kuitenkin aina olla suojelualueen soiden tilan parantaminen. Vesiä voidaan siis ohjata suojelualueen ojitetulle, ennallistetulle tai ojituksen vuoksi kuivahtaneelle suolle tai suon osalle vain silloin, kun ulkopuolisen ojitusalueen vedet ovat luontaisestikin virranneet suojelualueen suon kautta ja ojitus estää suolle luontaisesti kuuluvien vesien pääsyn sinne. Vesiä ei siis tule ohjata suojelualueille ensisijaisesti

ympärillä olevien alueiden kuivatustarpeiden vuoksi vaan ainoastaan silloin, kun vesien palauttaminen on perusteltua suojellun suon tilan parantamiseksi.

Valtioneuvoston asetuksen taustamuistiossa on siis nostettu esiin tarve joissakin tapauksissa ohjata vesiä suojelualueille tai niiden kautta suojelualueen ulkopuolisilta ojitusalueilta. Tätä varten asetuksen 3§:n 2 momentin 6 kohtaan on sisällytetty asiaan liittyvä poikkeus rauhoitussäännöksistä: ”Ojien ylläpito ja kunnostus luonnonsuojelualueen ulkopuolisten alueiden kuivatustarpeita varten”. Koska asetus ja siihen säädettävät poikkeukset koskevat vain niihin sisältyviä suojelualueita ja niillä sallittuja toimenpiteitä, tarkoittaa nykyinen ehdotus sitä, että ojia ylläpidettäisiin ja kunnostettaisiin suojelualueilla. Nykyinen tekstimuotoilu ei edistä suojelualueiden soiden tilan parantamista vaan päinvastoin heikentää sitä. Säädöksessä pitäisi olla sallittuna toimenpiteenä vesien ohjaaminen ulkopuoliselta ojitusalueelta luonnonsuojelualueelle silloin kun se on suojelualueen ojitetun, ennallistetun tai ojituksen vuoksi kuivahtaneen suon tilan parantamisen vuoksi välttämätöntä ja se on mahdollista toteuttaa tavalla, joka parantaa suojellun suon tilaa.

Vesien kulun palauttaminen suojelualueiden soille edellyttää hyvää ymmärrystä soiden hydrologiasta, sillä ei ole samantekevää minkälaisia vesiä, mihin ja kuinka paljon suolle johdetaan. Länsi-Lappi on valtakunnallisesti merkittävä lettosoiden keskittymä, ja mikäli suojelualueiden lettosoille palautetaan vesiä ulkopuolisilta ojitusalueilta, on näillä kohteilla syytä olla erityisen huolellinen. Toiminnan tulee olla kaikilla suojelualueilla kontrolloitua ja kohdekohtaisesti suunniteltua ja perusteltua. Käytännössä toimenpiteiden yksityiskohdista tulee aina sopia Metsähallituksen luontopalvelujen kanssa ja ilmoittaa suunnitelmista myös ELY-keskukselle.

Lausunnon vastuuvastuuvalmistelija on ollut vanhempi tutkija Kaisu Aapala ja valmisteluun on osallistunut projektipäällikkö Anne Raunio Syken Luontoratkaisujen yksiköstä.

Vuoden 2019 lausunnon valmisteluun osallistuivat vanhempi tutkija Aira Kokko, erikoistutkija Tytti Kontula, suunnittelija Ninni Mikkonen, vanhempi tutkija Tapani Sallantausta ja johtava tutkija Raimo Virkkala Syken Biodiversiteettikeskuksesta.

Pekkonen Minna